

Bogdan Popescu

AKI UTOLJÁRA ALSZIK EL
(*CINE ADOARME ULTIMUL*)

Tegnap este előntött a szomorúság, pedig még be se rúgtam. Elmentem a kocsmába, rosszkedvűen megittam néhány savanyú sört, nem sikerült beszédbe elegyednem senkivel. Nem hiszem, hogy csak az egyedüllét miatt van ez. Majdnem mozdulatlanul ültem a széken, a kocsmá teraszán. Nézelődtem, és az volt az érzésem, hogy olyan dolgokat fedezek fel, amiket soha nem vettem észre, pedig ott voltak, amióta az eszemet tudom. Most kicsinek, jelentéktelennek és porosnak látszott minden. A kocsmával szemben lévő templom nem tűnt olyan félelmetesen magasnak, mint másfél évtizeddel ezelőtt. A mohával borított tornyokat olyan hatalmasnak láttam akkoriban, hogy attól féltem, hogy a permetező repülőgép egy napon nem tudja majd kikerülni őket, és beléjük ütközik. Pláne, hogy a pilóták mindig részegesek voltak, ami náluk szakmai ártalomnak számított. Volt egy Icu nevű fiú – kicsivel idősebb volt nálam –, aki amikor meglátta az első repülőt az égen, elhatározta, hogy pilóta lesz. A többiek csodálták és irigyelték, amikor elmesélte, hogy addig unszolta az apját, amíg az el nem intézte, hogy tehessen egy kört azzal a bádogg tákolmánnyal, ami olyan félelmetesen zúgott, hogy a falubeliek fel voltak rá készülve, hogy bármelyik pillanatban lezuhanhat. Az apja tíz liter vörösbort vitt egy demizsonban a pilótáknak, hogy megsétáltassák a csemetéjét a levegőben. „Hé te!” mondták a repülősök az apjának, „mi fel se szállunk, ha nem ittunk meg legalább három liter bort.” Vagyis, magyarázta Icu, józanul nem mertek volna felszállni, ezért a borból gyűjtöttek bátorságot. Azt is mondta, hogy a traktorok műszerfala semmi a repülőéhez képest, és tízszer kisebb. Hetet-havat összehordott arról, hogy milyen is volt a repülés: hol azt mondta, hogy csak a bádogg tákolmány belsejében volt, anélkül, hogy felszállt volna, hol pedig azzal büszkélkedett, hogy repült rendesen, és fentről az emberek akkorák voltak, mint egy gombostű, a marhák, mint a hangyák, az utak pedig, mint a napozó kilyók. Ma már tudom, hogy a valóságnak megfelelően írta le

a látványt, persze hallhatta is valakitől, de ez akkor egyikünknek sem jutott eszébe. Postás lett belőle, ő hordja ki a faluban az újságokat, levelezőlapokat és a nyugdíjakat. Pedig nagyon szorgalmasan tanult. Be akart kerülni a pilótaképző gimnáziumba, de nem ment át az elméleti vizsgán. Nem is volt rá esélye. A kommunista időkben a falusi gyerekek munkára voltak ítélve. Amint tudjátok, mezőgazdasági gyakorlatnak nevezték, és gyakran előfordult, hogy akkor is a földeken dolgoztunk, amikor leesett az első decemberi hó. Aztán jártunk még két-három hétig iskolába, gyorsan kaptunk néhány osztályzatot, azt se tudtuk, mire, és már vége is volt az első évharmadnak, kezdődött a téli vakáció. Mit és hogyan tanuljon így az ember? Voltak szülők, akik lefizették az orvost, hogy adjon orvosi igazolást, és mentse fel a gyerekeiket a mezőgazdasági gyakorlat alól. És amíg mi, átlagos szerencsétlenek, az őszi gyümölcsseivel szórakoztunk (tényleg szórakoztunk) szocialista hazánk földjein, ezek a szülők a városba küldték csemetéiket, hogy „igazi” tanároktól (vagyis olyanoktól, akik nem merülnek térdig az Állami Mezőgazdasági Szövetkezet szőlőinek és kukoricaföldjeinek sarába) vegyenek különórákat a gimnáziumi felvételihez szükséges tantárgyakból. Ezeknek az elkényeztetett gyerekeknek nem volt köztünk semmi keresnivalójuk. Nem az ő hibájuk volt, a szüleik kényszerítették őket, de már nem tartoztak közénk. Az osztály kiközösítette őket, és majdnem mindig az első padokban ültek. Még ha nem is ők voltak a legokosabbak, sikerült bekerülniük abba a gimnáziumba, amit kinéztek maguknak. A többiek úgy gondolták, hogy gyengébb iskolákat kell választaniuk, mert nem kaphatnak jó jegyeket a vizsgákon. Titokban anyám is megpróbálkozott azzal, hogy különóra-ra küld. Halálos szegény lett volna, ha megtudja valaki, hogy mit csináltam én vasárnaponként a városban. Azt hazudtam (félíg-meddig), hogy a nagyszüleimhez megyek. Reggel ötkor felültem az autóbuszra, és mint akit vágóhídra visznek, elmentem egy lakótelepi lakásba, ahol még öt másik, a matematika tudományában járatlan diákkal vettem órákat egy kissé karót nyelt tanárnőtől. Abszolút semmit nem értettem, szégyelltem kérdezni, és az volt a legboldogabb pillanat, amikor a két óra végén átadtam a nőnek a pénzes borítékot, és a buszállomásra siettem. Viszont egy idő után elkezdett furdalni a lelkiismeret a szüleim fölöslegesen kidobott pénze miatt. (A tanárnő átverte őket. Mindig azt mondta, amikor telefonáltak, hogy fejlődök, de nagyon lassan, és hogy

mérhetetlenül lusta vagyok.) Egyik alkalommal, amikor a többiekkel együtt úgy tettem, mintha megpróbálnék megoldani egy geometria példát, a tanárnő egy iszonyú hangosat fingott. Égett az arcom a szégyentől, nem mertem felemelni a tekintetemet: szegényke, hogy vágja ki magát egy ilyen nyomorúságos helyzetből? De ő könnyedén elmosolyodott, annyit mondott, hogy „bocsánat”, mintha semmilyen katasztrófa nem történt volna, és tette tovább a dolgát. Attól kezdve nem mentem többé hozzá. Amúgy sem ragadt rám semmi, pénzkidobás volt az egész, pedig soha nem dúskáltunk a javakban. Én tudtam magamról, hogy buta vagyok, de Icu ambiciózus volt, és csak a repülésről álmódott. Neki nem tudtak különórát fizetni – pedig akkor nagy esélye lett volna –, és amikor meglátta a felvételi vizsga eredményeit, összedőlt benne a világ, amit repülőgépe szárnyaival, légcsavarral és motorjával akart meghódítani. Az idő megállt, és a gyerekkori álmom ott maradt az óvoda és a templom közös udvarán, aminek a tornya akkoriban sokkal magasabb volt. A hatóságok ugyanis rátették a kezüket a parókiára, és óvodává alakították. Nem egészen értem, hogy ez hogy fért össze a vallásosság elleni harccal: az óvoda alig pár méterre volt a templom bejáratától. A kislányok és a kisfiúk ugyanolyan kék köpenykét viseltek, és ugyanolyan piros vagy fehér masnit kötöttek a nyakukba. A paplak vastag falait téglából építették, nem pedig vályogból, amiből a köznép házeit. A három lakattal lezárt pince felfedezésre csábított. Amellett, hogy egyszerre lettem szerelmes az óvónőbe (pont úgy nézett ki, ahogyan a mesékben szereplő legkisebb királykisasszonyt képzeltem: hosszú, göndör, szőke haj, kék szemek és – lám, mit figyeltem már akkor! – nagy kerek és kemény mellek) és egy kislányba az óvodából, aki mézeskalácsot adott a vajas-mézes kenyermért cserébe... Itt megszakítom a mondatot, hogy ne zavarjalak össze, és hogy ne várjak el túl fáradtságos intellektuális erőfeszítéseket szűk és lusta agyadtól. Például alig vártuk, hogy halottat hozzanak a templomba. Az istentisztelet és az összes szokásos ceremónia után az egész menet felsorakozott a koporsó mögött, és elindult a temetőbe. Amikor elhaladtak a kerítés mellett a halott rokonai a zsebükbe nyúltak, és feldobták a fémpénzeket. Térdre vetettük magunkat, és a tenyerünket a földhöz csapkodva lökdösődtünk és dulakodtunk, hogy hozzájussunk az aprópénzhez, amit vastagon beborított a por. Úgy összekoszoltuk magunkat, mint a disznók, még a nyakunkba kötött

masni is piszkos lett. Még nem ismertük a számokat, de az érmék mérete alapján tudtuk, hogy melyik mennyit ér. Amikor a halottas menet már eltávolodott, elbújtunk a templom mögötti bokrok alatt, és elbűszkélkedtünk egymásnak a zsákmánnyal. Gondolom, sejtetd, hogy soha nem én lettem a győztes.

Kiskorom óta az élni és élni hagyni elvet vallottam, olyan mamlasz voltam, hogy kilopták a puliszkát a számból. Valószínűleg apám akkor jött rá, hogy nincs bennem versenyszellem, és hogy ugyanolyan hitvány semmirekellő leszek, mint Marin Foiste, a falu meg nem értett értelmiségije. Ostobább voltam, mint a többi gyerek, de hozzájuk akartam tartozni, féltem, nehogy kitaszítsanak, és „úrfinak” kezdjenek szólítani, ahogy ez alkalmanként már előfordult (fertelmes hangzású, rendkívül sértő kifejezés volt ez). Ezért többek között igyekeztem „volna” helyett „vónát”, mondani, mert a „volna” olyan kényeskedően hangzott az ő fülüknek, és felébresztette a pedáns urak iránt érzett mélységes megvetésüket. „Úrfi” volt az is, aki a városban vett cuccokat hordott, nem pedig a falusi boltból öltözködött; az, aki nem szeretett, vagy nem tudott úgy mezítláb járni, hogy ne szúrja vagy vágja meg valami a talpát (nagyon szenvedtem a talpam érzékeny bőre miatt: soha nem sikerült cipő nélkül járnom, és kicsordult a könnyem, amikor apám, mint egy tejfelesszájút arra kényszerített, hogy levessem a szandálomat, és úgy labdázzak a fűben), minden felsértette a bőröm, még a puha zöld fűszálak is; akinek nem volt koszos a körme, kérges a tenyere, nem volt lehorzsolva a könyöke és a térdje, aki nem volt lebarnulva; aki nem tudta szidni a többiek anyját és nénikéjét; akinek nem volt bátorsága legalább egyszer átfordulni a fején hintázás közben; aki félt a méhektől, a kutyáktól, a tehenektől, a kígyóktól, az éjszakától, a csalántól, a fára mászástól. Ilyen kritériumok alapján elmondható, hogy többszörösen is úrfi voltam. Ezért igyekeztem mindent úgy csinálni, mint a többiek. Amikor a halott pénzéért birkóztunk a porban, én inkább csak úgy tettem, mintha részt vennék a dologban. Szokásommá vált, hogy mindig hordtam a zsebemben egy kis otthonról kapott aprót. Aztán a templom mögött úgy dicsekedtem, mintha a földről vettem volna fel. Az óvónó sokszor elkapott minket, és tenyereseiket osztott ki a pálcájával. Elkobozta a vagyonunkat, a pénzből pedig tejkezemellát vett a többi gyerekeknek. Ünnepek vagy gyászmisék alkalmával szépen felsorakoztunk a templom bejárata előtt.

Amikor a vénasszonyok kijöttek a szentelt kaláccsal, kezünkbe nyomtak egy-egy darabot, mire azt kellett mondanunk, hogy istenfizessemeg. Azzal rémisztgettek, hogy ha nem esszük meg az utolsó morzsáig, vagy el merészelnék dobni az adományt, az Úristen úgy megbüntet, hogy abból koldulunk. A pokoltól való félelmemben mindig megettem a szentelt kalácsot, még ha nem is igazán ízlett. A templom bejáratánál néhány fekete és szőrös ördög volt a falra festve. Lábaik patkóban végződtek, hosszú farkuk hegyén nyílhegyek meredeztek, félelmetes és éles karmaik között háromágú vasvillát tartottak, azzal tereltek a nagy tüzek felé egy csapat elborzadt arcú meztelen bűnöst. Az ördögök szája gonosz vigyorra húzódott, disznópofájukból kilógtak a szemfogaik; fekete szakálluk és kecskeszarvuk volt. A festő egy szégyenletes füttyköst is pingált az egyiknek, amin mi fiúk viccelődtünk, és azzal hecceltük a lányokat, hogy kérdezzék meg az anyukájukat, hogy mi az és mire jó, pedig még mi sem nagyon tudtuk. Mire bementünk az osztályba, még a hajunk is ragadt a kalácstól.

Az óvónő, a tündérmesék legkisebb királykisasszonya, kiterelt minket a tornácra, és elküldte a gondozónót vízért a szomszédokhoz. Miután meghozták a vödröket, az óvónő kancsóból öntötte a fejünkre a vizet, kicsit megtisztogatott, szép sorban megtörölgetett, aztán ismét a vizes tenyérre adott tenyeres pedagógiai érvelését alkalmazta. Hihetetlenül bátran vártam a soromra: tekintetemet Tündérilona keblei közé fúrtam. Ahányszor csak lesújtott a vesszővel, mellei kettőt-hármat rugóztak, én meg beleszedültem ebbe a mozgásba. Kellemes és érthetetlen kábulat fogott el. Akaratlanul mozgott a szám és a nyelvem. Mielőtt könnybe lábadt a szemem a pálca által okozott csípős érzéstől, láthattam a mellek rengését a mindig olyan szép, színes blúzok mögött. Ott a parókián szenvedtem el az első nagy szerelmi megaláztatást is. A legkisebbik királykisasszonyt rendszeresen látogatta az udvarlója, egy szomszéd faluból származó mérnök bácsi. Ilyenkor szépen felöltözött – élére vasalt nadrág, kék ing –, finom kölni illata volt, és a legszívesebben megöltem volna. Még kopaszodott is, világ csúfjára, és feleségül akarta venni az óvónőnkét, aki személyesen tudatta ezt velünk: „Izémizé mérnök elvtárs a vőlegényem.” És ezzel már nyélbe is ütötték a dolgot. Még a hülye is tudta, hogy az eljegyzés után az esküvő következett, aztán kis időre rá a nő hasa megdagadt, és egyszerre csak egy gyerek volt a mellén, az ölében, vagy a babakocsi-

ban, amikor megpillantottuk az utcán. A gólyás történet kicsoportosoknak való volt. Mi már tudtuk, hogy a férfiak és a nők együtt csinálják a gyereket, de még nem sikerült kiderítenünk, hogy hogyan. Csak abban voltam biztos, hogy az a mérnök bácsi ki fogja kerekíteni Tündérilona hasát. De a nagy megaláztatás csak ezután következett. Mivelhogy elég jó hallásom volt, az óvónő kiküldött, hogy dirigáljam a többieket éneklés közben. Vagyis, hogy egy fehérre festett pálcával diktáljam az ütemet. És ez pont akkor jutott eszébe, amikor az a kopaszodó majom is ott volt az élére vasalt nadrágjában. Elvörösödtem, és összevissza hadonásztam a fehér pálcával a levegőben. Szerencsére senki sem igazodott hozzám, csak énekelt a maga kedve szerint úgy, hogy beleremegtek a terem magas ablakai. Akkor döntöttem úgy, hogy már nem aktuálisak az óvónővel kapcsolatos házasságkötési terveim. Másnap már úgy tettem, mintha észre sem venném. Még ha vettem is lopva egy-egy pillantást a szép, színes blúzokra, amik a testére feszültek, majdhogynem bűnbánóan tértem vissza a kislányhoz, aki mézeskalácsot adott a vajjal és mézzel megkent kenyérszeleteimért cserébe. Tudod, te szakállas orangután, azóta sem ettem olyan finom mézeskalácsot. Egy Papapja nevű fickó készítette egy kis helyiségben az udvar végében a hasmenést okozó halvával együtt, amit égetett cukorral kevert napraforgóbélből csinált, és egy kis szekérekét tolvaj árult a faluban, ezt kiabálva: „Sírjatok, gyerekek, hogy vigasztaljon fagyival anyátok, ti, férfiak, meg azért, hogy legyen pálinkátok.” A rosszakarói szerint Papapja halvájának macskapisi szaga volt, és tele volt légy piszokkal. De én nála ettem a legjobb mézeskalácsot életemben. A lány, aki titokban nekem adta (mert apám azt mondta, hogy nagyon megver, ha rajtakap, ha bármit is megeszek, amit a Papapja készített), és akibe akkoriban szerelmes voltam, Icuhoz ment férjhez, aki szárnyaló lelkével a postán dolgozott. Tegnap este talákoztam Icuval a kocsmában. Nem nagyon sikerült beszélgetnünk. Bár ott ültünk a templomtoronnyal és az óvoda omladozó épületével szemben, neki nem akaródzott feleleveníteni a múltat. Az ölébe tett táskájára könyökölt üres tekintettel. Ezért csak magamban idéztem fel (elérzékenyülten) mindazt, amit az imént leírtam neked. Viszlát holnap.

Csutak Gabi fordítása

BOGDAN POPESCU 1968-ban született Bukarestben. *Vremelnicia pierdută* (Elveszett időlegesség) című, 2001-es első kötetével elnyerte a Nemzeti Alapítvány a Tudományért és a Művészetekért debüt díját. 2003-ban a Román Akadémia díját is megkapta. *Cine adoarme ultimul* (Aki utoljára alszik el) című kötete 2007-ben jelent meg a Polirom Kiadó gondozásában. A könyv egy fiktív dél-romániai falu – egyfajta délkelet-európai Macondo – történeteit jeleníti meg áradó anekdotikus hangnemben. A fantasztikus elemekkel átszótt történetek elsősorban a kommunizmus és a rendszerváltás időszakát idézik meg a korszak abszurdba hajló visszásságaira és a mindennapok tragikomikumára fókuszálva.

